

УДК 336.77:334.72

Демченко О.В.^{*1},
викладач ВСП
Агротехнічний коледж
Уманського університету садівництва

ФІНАНСОВЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРЕДИТНОЇ РЕСТРИКЦІЇ

Постановка проблеми. Державна фінансова політика, що проводиться у останнє десятиліття в Україні не сприяє вирішенню повною мірою проблем, пов'язаних з покращенням фінансового стану сільськогосподарських підприємств, виходу їх з фінансової кризи.

На фінансовий стан сільськогосподарських підприємств суттєво впливають такі чинники як: конкуренція імпортової продукції, диспаритет цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, недостатні обсяги інвестицій в сільське господарство, відсутність на ринку кредитних послуг небанківських фінансових установ, послуг зі страхування ризиків, високий ступінь зносу основних засобів, наявність значних розмірів дебіторської і кредиторської заборгованості, обмеження їх доступу на ринку кредитних послуг.

Останніми роками фінансовому оздоровленню сільськогосподарських підприємств приділяється підвищена увага в наукових дослідженнях. У всіх регіонах країни реалізується закон «Про державну підтримку сільського господарства України» № 1877 від 24.06.2004 р.[1] Разом з тим, не отримали належного розвитку теоретичні і методичні підходи щодо вирішення даної проблеми, а правова база не містить механізмів комплексного вирішення завдань фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств та основних напрямів їх функціонування в умовах кризи. Досягнення поставленої мети можливе на основі вдосконалення бюджетної, кредитної і амортизаційної політики, розвитку страхування і всебічного використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Широкий спектр проблем як теоретичного, так і практичного спрямування, пов'язаних з фінансовим оздоровленням сільськогосподарських підприємств, не повною мірою досліджений, що визначає актуальність теми дослідження.

Вищевикладене обумовлює необхідність розвитку теоретичних і методичних основ фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств, а також дослідження ролі держави, фінансових і кредитних інституцій і безпосередньо сільськогосподарських підприємств у вирішенні цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вплив на розвиток теорії фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств мають роботи сучасних вітчизняних учених у царині фінансів і кредиту: теоретичні і методичні аспекти фінансового стану підприємств як об'єкту фінансового оздоровлення науково обґрунтовані у працях багатьох учених. Найбільш значні із них роботи Алексійчука В.М., Гудзь О.Є., Дем'яненка М.Я., Кірейцева Г.Г., Маліка М.Й., Непочатенко О.О., С.С. Осадця, Саблука П.Т., Стецюка П.А. та багато інших. Однак недостатньо дослідженими залишаються питання фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств в умовах кредитної рестрикції. Цілісна концепція вирішення даної наукової проблеми потребує подальшого дослідження теорії фінансів, фінансового стану і фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств.

Постановка проблеми. Метою дослідження є узагальнення теоретичних напрацювань щодо фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств, а також обґрунтування сутності і визначення механізмів фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств, особливо в умовах фінансової кризи та кредитної рестрикції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрному виробництву притаманні специфічні особливості, які виокремлюють цю галузь з поміж інших національної економіки. Найбільш характерними особливостями сільськогосподарського виробництва є:

- висока залежність від зовнішніх джерел фінансування, зумовлена часовим лагом між надходженням виручки від реалізації продукції та витратами на виробництво сільськогосподарської продукції впродовж року;

- недостатність власних джерел фінансування в зв'язку з іммобілізацією фінансових ресурсів, спрямованих на створення сезонних понаднормативних виробничих запасів, необхідних для забезпечення процесу виробництва;

¹ Науковий керівник: Бечко П.К. – к.е.н., доцент

- пряма залежність формування фінансових результатів від природно-кліматичних умов;
- обмежений доступ до кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг за умов кризових явищ та кредитної рестрикції.

Внаслідок відмічених особливостей діяльність сільськогосподарських підприємств супроводжується високими ризиками, які впливають на формування фінансів і об'єктивно обумовлюють активну участь держави в регулюванні діяльності сільськогосподарських підприємств за допомогою їх субсидування, зміни умов оподаткування, використання пільгового кредитування, порядку і умов страхування тощо. Наявність специфічних ризиків і нестабільність доходів через об'єктивні причини обумовлюють необхідність безперервного процесу фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств впродовж всього виробничого циклу.

Особливість фінансів сільськогосподарських підприємств в умовах кризи та кредитної рестрикції пов'язана з грошовими відносинами з формування, розподілу і використання фінансових ресурсів шляхом поєднання державного фінансового регулювання і ринкових методів господарювання з метою забезпечення розширеного відтворення на основі заходів щодо їх фінансового оздоровлення.

Специфіка фінансів сільськогосподарських підприємств суттєво впливає на їх фінансовий стан і відіграє ключову роль в їх фінансовому оздоровленні, особливо в умовах кризи та кредитної рестрикції. Аналіз теоретичних досліджень з цієї проблеми свідчить, що досі відсутнє єдине поняття сутності категорії «фінансовий стан». Ця економічна категорія характеризується як:

- розміщення і використання засобів і джерел їх формування. Але при цьому не враховується результативність діяльності сільськогосподарських підприємств;
- процес формування і використання фінансових ресурсів. Фінансовий стан сільськогосподарських підприємств не є процесом, оскільки він характеризується конкретною тимчасовою датою;

- віддзеркалення кінцевих результатів діяльності сільськогосподарських підприємств. У той же час таке трактування не містить характеристики платоспроможності сільськогосподарських підприємств, здійснення ними розрахунків;

- оцінка результатів аналізу абсолютних і відносних показників фінансового стану підприємств, та при цьому не розкривається змістовний аспект цього поняття

Фінансовий стан сільськогосподарських підприємств можна оцінювати з точки зору короткострокової та довгострокової перспективи. У першому випадку змістовним аспектом фінансового стану є ліквідність і платоспроможність. Для характеристики довгострокової перспективи фінансового стану у вітчизняній практиці в основному використовується термін "фінансова стійкість".

Фінансова стійкість є віддзеркаленням стабільного перевищення доходів над витратами, дає змогу вільно маневрувати грошовими коштами сільськогосподарських підприємств і шляхом ефективного їх використання сприяє безперебійному процесу фінансово-господарській діяльності. Внаслідок чого забезпечуються платоспроможність сільськогосподарських підприємств і можливість залучення ними кредитів. Відповідно, сутність фінансової стійкості – це стабільна наявність фінансових ресурсів, що дає змогу забезпечувати платоспроможність сільськогосподарських підприємств, її кредитоспроможність і здійснювати розширене відтворення на основі оптимального формування і збалансованого поєднання власних і позикових фінансових ресурсів.

Внаслідок цього, змістовний аспект фінансового стану сільськогосподарських підприємств відображає результат фінансових відносин з формування, розподілу і використання фінансових ресурсів, що характеризує ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість і результативність діяльності сільськогосподарських підприємств на конкретну дату.

Теорія фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств не знайшла достатнього освітлення у вітчизняній науковій літературі. Розглядаються різні підходи щодо визначення її сутності. Проте, увага законодавчих органів влади і вітчизняних учених, як правило, акцентується на "лікуванні" кризи, а не на заходах щодо її недопущення. Сутність фінансового оздоровлення як в нормативних актах України, так і у висловлюваннях окремих учених зводиться в основному до відновлення платоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Фінансове оздоровлення підприємств має розглядатися з метою досягнення не лише зростання платоспроможності, але і інших характеристик фінансового стану як платоспроможних, так і неплатоспроможних підприємств. Причому, слід враховувати і те, що фінансове оздоровлення повинно здійснюватися як до застосування процедури банкрутства, так і в його процесі.

При всій значущості і необхідності максимального урахування специфіки фінансів сільськогосподарських підприємств дії на них зовнішнього середовища, вдосконалення правового регулювання низки заходів фінансового оздоровлення повинно прийматися самими підприємствами у процесі формування, розподілу і використання фінансових ресурсів.

Фінансове оздоровлення сільськогосподарських підприємств великою мірою залежить від теоретичного обґрунтування зовнішніх та внутрішніх причин нестійкого фінансового стану (рис.1).

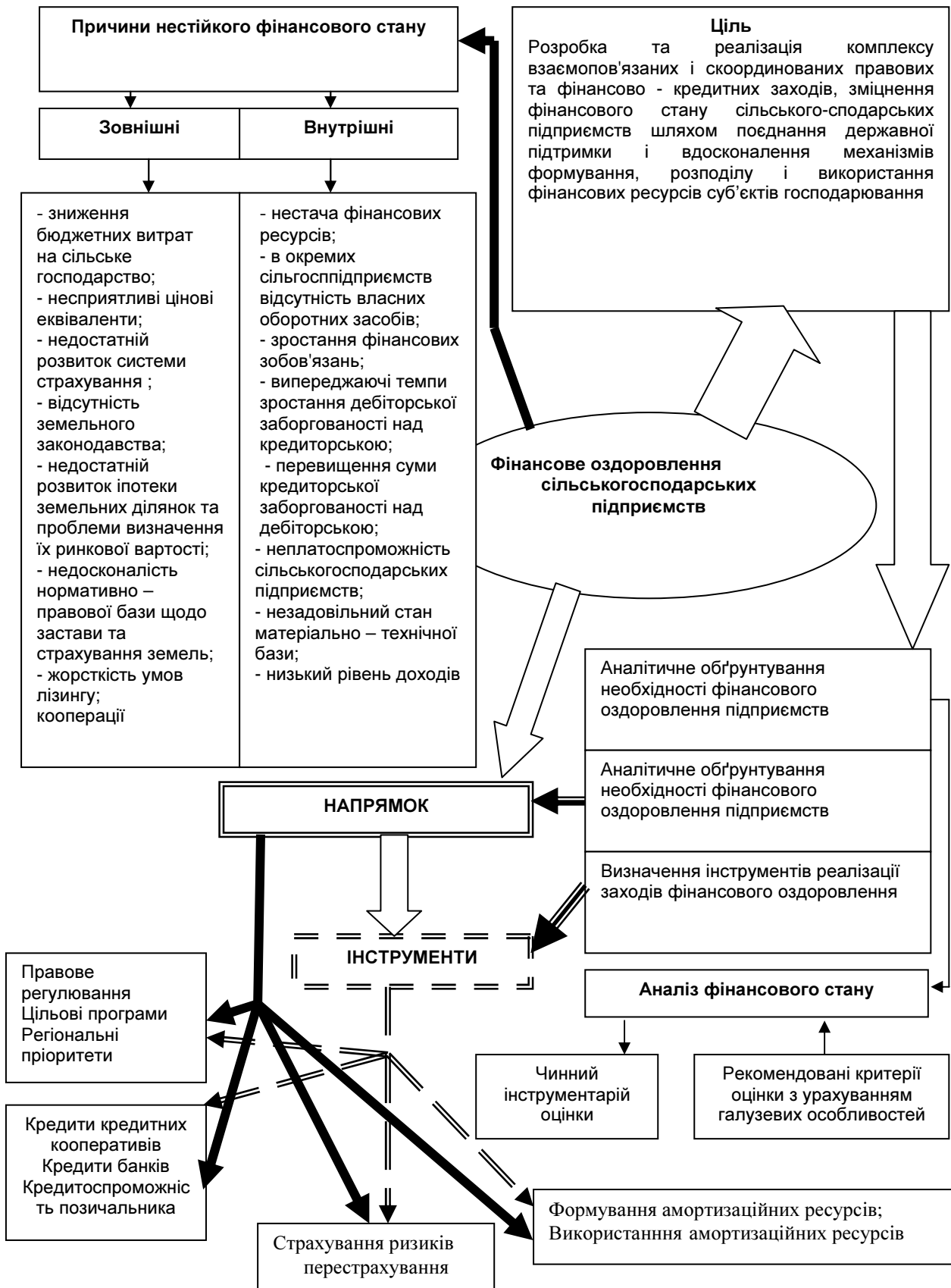

Рис.1. Загальна структурно-логічна схема фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств

Виокремлення зовнішніх та внутрішніх причин нестійкого фінансового стану дає можливість встановити основні напрями щодо його покращення. Найбільш суттєвими напрямками фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств є бюджетна та кредитна підтримки, які за своєю сукупністю належать до зовнішніх факторів впливу на фінансовий стан сільськогосподарського підприємства. Важливу роль у фінансовому оздоровленні сільськогосподарських підприємств відіграють внутрішні чинники, які безпосередньо залежать від управлінської діяльності підприємства. Серед основних внутрішніх чинників можна виокремити амортизаційну політику, застосування методів проведення фінансового аналізу, страхування та перестрахування.

Проведені нами дослідження дали можливість визначити теоретичну сутність фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств як економічні відносини з приводу зміцнення фінансового стану підприємств шляхом поєднання державної фінансової підтримки і вдосконалення механізмів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств на основі розроблення і реалізації комплексу взаємозв'язаних, скоординованих правових і фінансово-кредитних заходів. Найбільш характерними зовнішніми чинниками фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств є бюджетна та кредитна їх підтримка.

Проведені дослідження свідчать, що посилення державної підтримки сільськогосподарських підприємств внаслідок зменшення відсоткових ставок за пільговий кредит, збільшення термінів кредитування, надання кредитів придбання техніки, устаткування і племінної худоби на умовах лізингу сприяло покращенню фінансового стану вітчизняних сільськогосподарських підприємств в цілому і Черкаській області, зокрема. Темп росту виробництва сільськогосподарської продукції у Черкаській області у 2011 р. порівняно з 1990 р. склав 10,8, а порівняно з 2010 р. – 6,4 відсоткових пункти (табл. 1). Питома вага прибуткових підприємств в 2011 р. по Черкаській області склала 90,5 % або на 11,4 відсоткових пункти більше порівняно з 2007 р. Суттєво зросла рентабельність аграрного виробництва з 16,6 % у 2007 р. до 27,1 % в 2011 р. Загальна сума прибутку у 2011 р. порівняно з 2007 р. зросла у 2,9 рази і склала 1583,8 млн. грн. Має місце нарощування обсягів виробництва продукції тваринництва та рослинництва.

Таблиця 1

Оцінка діяльності сільськогосподарських підприємств Черкаської області, за роками

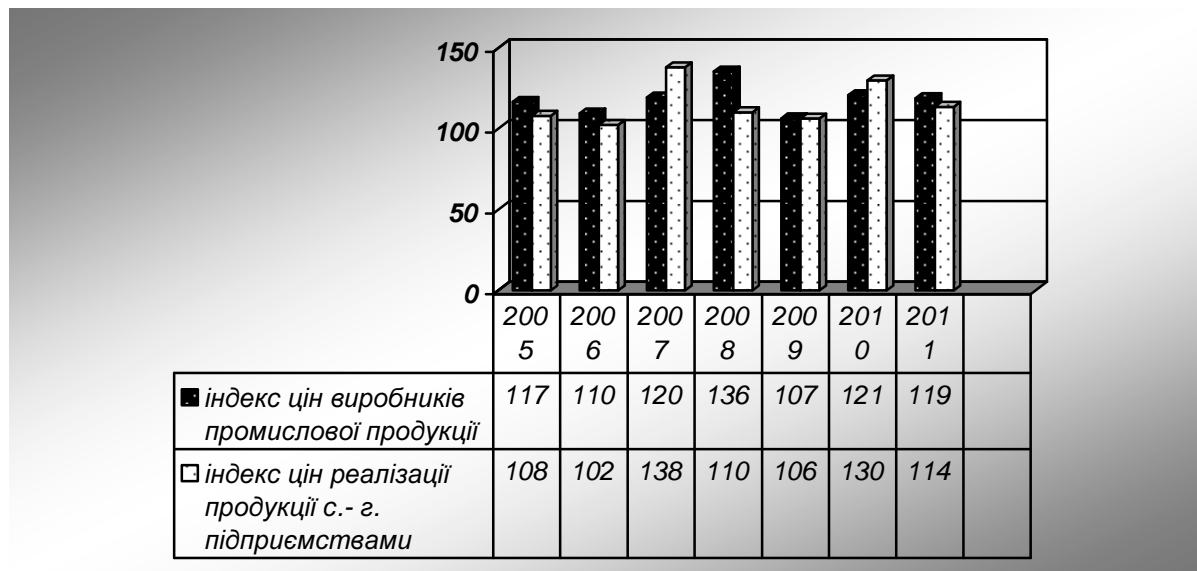
Показник	Рік				
	2007	2008	2009	2010	2011
Темпи зростання с.-г. виробництва продукції сільського господарства, %					
- до 1990 р.	73,4	95,7	104,0	108,5	110,8
- до попереднього р.	95,4	130,3	108,7	104,3	106,4
Вирощування худоби і птиці, тис. т живої ваги	109,7	160,5	217,3	291,4	294,2
Виробництво молока, тис. т	185,5	187,1	206,9	216,0	220,5
Виробництво яєць, млн. шт.	370,0	434,7	430,0	506,7	573,3
Виробництво зернових, культур всього, тис. ц	18424	29780	31949	25311	37619
Питома вага прибуткових підприємств, %	79,1	78,7	79,0	77,2	90,5
Прибуток, млн. грн.	666,1	1018,8	1331,2	1872,9	1643,5
Питома вага збиткових підприємств, %	20,9	21,3	21,0	22,8	9,5
Збиток, млн. грн.	127,2	556,2	108,6	112,9	59,8
Загальний фінансовий результат діяльності аграрних підприємств (прибуток), млн. грн.	538,9	462,6	1222,7	1760	1583,8
Рентабельність сільськогосподарського виробництва, %	16,6	15,7	18,3	18,1	27,1
Сума отриманих пільгових кредитів на 1 га с.-г угідь, грн.	430,02	180,35	473,88	539,66	342,55

Джерело: дані річних звітів сільськогосподарських підприємств Черкаської області

У той же час, виробництво таких найбільш стратегічних для вітчизняного продовольчого ринку культур як цукровий буряк, плоди та ягоди. порівняно з 1990 р. складає 22,8 % та 51,8% відповідно. Зауважимо, що обсяги виробництва молока і молочної продукції в 2011 р. склали 40,3 % від обсягів 1990 р., вовни – 2,4 %, поголів'я ВРХ – 21,8%, корів – 30,9 %, свиней – 46,2%. Це призвело до порушення структурованості галузі, експансії продуктів харчування імпортного виробництва внаслідок чого зростає залежність України від іноземних товаровиробників, що ставить під загрозу продовольчу безпеку країни. Така практика щодо спеціалізації сільськогосподарського виробництва унеможливила створення умов для ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва, підвищення якості

земель та стану навколишнього природного середовища, суттєво впливає на фінансове оздоровлення сільськогосподарських підприємств.

Проте, поряд із позитивними результатами збереглися негативні тенденції, які обумовлені суттєвими втратами сільськогосподарських підприємств від диспаритету цін. За досліджуваний період ціна на промислову продукцію здебільшого переважали ціни реалізації продукції сільськогосподарськими товаровиробниками (рис.2).

Рис.2. Індеси цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, у % до попереднього року

Приведені дані свідчать про випереджаюче зростання цін на промислову продукцію над цінами реалізації сільськогосподарської продукції. У 2008 р. ціни на промислову продукцію випереджали ціну на сільськогосподарську на 25,2 відсоткових пункти.

При обмеженості джерел власних фінансових ресурсів сільськогосподарських підприємств через специфіку галузі зростає потенційна потреба у позикових ресурсах. Внаслідок випереджаючого рівня позикових ресурсів над власними, погіршується платоспроможність і фінансова стійкість, які є основними показниками, що характеризують фінансовий стан сільськогосподарських підприємств.

Одним з чинників, що має прямий вплив на фінансовий стан сільськогосподарських підприємств є забезпеченість їх основними засобами. Проведений аналіз свідчить, що темпи надходження основних засобів у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області у відсотках до їх наявної вартості з кожним роком скорочується (табл. 2). Якщо у 2005 р. показник введених основних засобів у відсотках до наявних на початок року складав 8,7 %, то у 2011 р. – на 7,3 відсоткових пункти менше.

За досліджуваний період внаслідок зростання валової продукції сільського господарства у постійних цінах 2010 р. сільськогосподарських підприємств області, спостерігається зменшення частки інвестицій у вартості основних засобів (табл. 3). Зокрема, в 2011 р. вартість валової продукції у постійних цінах 2010 р. порівняно з попереднім роком зросла на 17,6 %, а вартість введених в дію основних засобів скоротилася порівняно за цей же період на 211,0 млн. грн. або на 15,1%. Порівнюючи суми інвестицій у аграрний сектор економіки з сумою отриманого чистого прибутку сільськогосподарськими підприємствами області, слід відмітити, що за аналізований період сума чистого прибутку зростає. Тільки у 2011 р. порівняно з 2008 докризовим роком сума отриманого прибутку зросла у 3,4 раза. У сільському господарстві додаткові інвестиції у основні засоби, особливо у біологічний капітал, потребують у відповідних пропорціях зростання інвестицій в оборотні активи. Це пов'язано із застосуванням якісніших предметів праці (кормів, біодобавок, медикаментів – у тваринництві; елітного насіння, сучасних добрив, комплексів із захисту посівів від хвороб, шкідників тощо – у рослинництві) для сучасних ресурсозберігаючих технологій. Дослідження свідчать, що фінансово-кредитний механізм сільськогосподарських підприємств буде більш ефективним за умови дотримання співвідношення між основними засобами і оборотними активами.

Таблиця 2

Основні показники діяльності суб'єктів господарювання аграрної галузі Черкаської області, за роками

Показник	Рік						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Введено в дію нових основних засобів(у фактичних цінах), млн. грн.	2328	1682	1945	2515	1881	1393	1182
у % до попереднього року	91,4	72,2	115,6	129,3	74,8	74,1	84,6
у % до наявної вартості основних засобів на початок року	8,7	3,9	3,9	4,4	3,0	1,9	1,4
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах) млн. грн.	2046	3304	4236	5128	3040	2797	3008
у % до попереднього року	68,4	161,5	128,2	121,1	59,3	92,0	107,5
Продукція сільського господарства (у постійних цінах 2010р.), млн. грн.	8257,1	8723,9	8361,6	10833,4	11809,4	12318,3	14489,1
- рослинництва	5733,5	5961,9	4886,0	6817,1	6881,4	6360,8	8540,5
- тваринництва	2523,6	2762,0	3475,6	4016,3	4928,0	5957,5	5948,6
Індекси валової продукції сільського господарства, у % до попереднього року	106,6	105,7	95,8	129,6	109,0	104,3	117,6
Частка інвестицій у вартості основних засобів,%	7,6	5,9	6,5	6,8	3,7	2,9	2,4
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	383,1	502,9	538,9	462,6	1222,7	1760	1583,8
у % до попереднього року	105,1	131,2	107,1	85,9	264,3	143,9	89,9

Джерело: дані річних звітів сільськогосподарських підприємств Черкаської області

Таблиця 3

Співвідношення між основними засобами і оборотними активами у сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

Рік	Оборотних активів сфери виробництва на 1 грн. основних засобів	Всього оборотних активів на 1 грн. основних засобів	Частка в активах балансу, %	
			основних засобів	оборотних активів
2006 р.	0,28	0,45	65,5	32,1
2007 р.	0,38	0,65	56,9	36,3
2008 р.	0,41	0,72	53,3	36,8
2009 р.	0,44	0,92	48,2	42,3
2010 р.	0,51	1,28	41,3	51,0
2011 р.	0,59	1,29	48,9	51,1
у середньому за 2006-2011 рр.	0,42	0,83	50,6	41,9

Наведені дані свідчать, якщо у 2006 році на 1 грн. основних засобів припадало 0,28 грн. оборотних активів сфери виробництва, то уже у 2011 році – 0,59 грн. або на 0,31 грн. більше. Науковими дослідженнями встановлено, що порушення пропорцій між основними засобами і оборотними активами на користь останніх свідчить про зменшення у структурі балансу вартості основних засобів внаслідок їх фізичного та морального зносу. Якщо у 2006 році питома вага основних засобів у структурі активу балансу займала 65,5 %, то уже у 2011 році – 48,9 %. У той же час, питома вага оборотних активів у структурі балансу, навпаки, зросла за цей же період на 19,0 пункти.

Дотримання науково обґрунтованих пропорцій між основними засобами і оборотними активами сприяє фінансовому оздоровленню сільськогосподарських підприємств. Зокрема, зростає рентабельність, розмір чистого прибутку та чистого доходу у розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь. Про вплив співвідношення між основними і оборотними засобами на ефективність виробництва свідчать дані таблиці 4. Покращення фінансових показників має місце у групі, де на одну гривню оборотних активів припадає 0,52 грн. основних засобів. Кількість цих підприємств складає 49,5 % загальної кількості обстежених підприємств.

Таблиця 4

Вплив співвідношення між основними засобами та оборотними активами на ефективність виробництва сільськогосподарських підприємств Черкаської області за 2006-2011рр.

Група підприємств по відношенню між основними засобами та оборотними активами	К-сть підприємств	Припадає оборотних активів сфери виробництва на 1 грн. основних засобів	Рівень рентабельності, %	Чистий прибуток на 1 га с.-г. угідь, грн.	Чистий (валовий) дохід на 1 га с.-г. угідь, грн.	Чистий прибуток на 1 грн. оборотних активів сфери виробництва, грн.
До 20,0	21	0,19	5,4	15,1	1071,2	0,01
20,1-30,0	92	0,28	6,2	20,4	1257,9	0,01
30,1-40,0	105	0,41	11,3	40,1	1281,8	0,02
Більше 40,1	289	0,68	15,3	106,9	1398,9	0,16
В середньому	507	0,52	13,5	52,61	1320,5	0,08

Джерело: дані річних звітів сільськогосподарських підприємств Черкаської області

Вітчизняною наукою розроблені рекомендації відносно оптимального рівня співвідношення між основними і оборотними засобами. З огляду на різні джерела, приводяться і різні співвідношення. Проте, більшість науковців притримуються думки, що на 1 грн. основних засобів має припадати не менше 0,50 грн. оборотних активів [2]. Із вищевказаного слід зробити висновок, що непомірне зростання цін на основні засоби сільськогосподарського призначення, їх моральний та фізичний знос призводить до порушення пропорції співвідношення між основними засобами і оборотними активами. Внаслідок чого за досліджуваний період співвідношення між основними засобами і оборотними активами не відповідають нормативному рівню.

Вважаємо, що така практика є результатом відміни нормативного розподілу прибутку для сільськогосподарських підприємств. Це дає підстави стверджувати про передчасність відміни нормативного розподілу прибутку та повернення до практики нормативного його розподілу з обов'язковим його спрямуванням на поповнення статутного капіталу в частині основних засобів та оборотних активів. Внаслідок цього сільськогосподарські підприємства зможуть сформувати власні джерела для фінансування як інвестиційної, так і операційної діяльності.

На фінансовий стан сільськогосподарських підприємств суттєвий вплив має забезпеченість оборотними активами, які авансуються у процес виробництва і повністю вартість переносять на знову створений продукт. Формуючи собівартість, оборотні активи безпосередньо впливають на фінансові результати діяльності аграріїв. Специфіка функціонування сільськогосподарських підприємств свідчить про необхідність банківських запозичень для забезпечення безперервності процесу виробництва.

У 2000 р. паралельно з проведенням аграрної реформи запроваджено механізм державної підтримки через здешевлення кредитів відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2000 р. № 398 [3] у основі якого закладено здешевлення відсоткових ставок за банківські кредити. Часткове відшкодування кредитних ставок суб'єктам господарювання аграрного виробництва за рахунок бюджетних коштів за своєю сутністю не є ринковою акцією, оскільки її базовими принципами є державне регулювання функціонування ринку фінансових послуг. Проте, такі компенсаційні виплати сприяли розблокуванню для аграрних позичальників кредитного процесу, дали змогу залучити їх до кредитних ресурсів.

У основі пільгового кредитування закладений принцип доступу сільськогосподарських підприємств до дешевих банківських запозичень на ринку кредитних послуг, оскільки аграрії не розглядаються комерційними банками як потенційні позичальники внаслідок специфіки виробництва яка супроводжується шерегою ризиків. Внаслідок цього, комерційні банки, які займають монополіне становище на ринку кредитних послуг статутною діяльністю яких є максимальне отримання прибутку, постійно підвищують відсоткові ставки за кредит. Скористатися банківськими запозиченнями за таких умов можуть лише високорентабельні позичальники, рівень рентабельності яких суттєво перевищує відсоткові ставки за банківський кредит. Така форма кредитування в умовах економічної кризи унеможлиблює доступ до кредитних ресурсів низькорентабельних та дрібнотоварних суб'єктів господарювання аграрної галузі, що є основною із перешкод забезпечення ними безперервного процесу виробництва, унеможливлення здійснення розширеного відтворення.

Особлива роль у системі державної підтримки належить фінансово-кредитному механізму, здатному забезпечити ефективне формування, розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів,

необхідних для стійкого розвитку аграрної галузі економіки. Основними напрямками розвитку державної фінансово-кредитної підтримки аграріїв є:

- організація взаємодії кредитних інституцій державного, регіонального і місцевого рівнів управління економікою на принципах системного підходу до вирішення завдань розвитку сільського господарства кожного окремо взятого суб'єкта господарювання;
- моніторинг фінансово-кредитних взаємовідносин у аграрній сфері економіки і забезпечення фінансової безпеки кредитних інституцій захисту їх економічних інтересів та власності аграріїв;
- методичне і аналітичне забезпечення фінансово-кредитних взаємовідносин;
- проведення за умов державної підтримки закупівель сільськогосподарської продукції;
- фінансова підтримка інноваційних проектів в сільському господарстві.

Державна підтримка із застосуванням пільгового механізму кредитування суттєво впливає на результати господарювання сільськогосподарських підприємств (табл. 5). Обсяги пільгових кредитів, отриманих аграріями, що надавалися на умовах компенсації відсоткової ставки свідчать, що у 2008 р. їх обсяг зріс у 4,1 раза порівняно з 2004 р.

Таблиця 5

Динаміка обсягів пільгового банківського кредитування сільськогосподарських підприємств України, за роками

Показник	Рік						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Видано пільгових кредитів, всього млн. грн.	3642,0	7647,0	7049,0	7755,0	15131,0	2600,0	1448,7
у % до попереднього р.	114,2	в 2,1р.	92,1	110,0	195,1	17,2	55,7
в т.ч. короткострокових, млн. грн.	2716,0	4835,0	3203,0	5505,0	9008,0	2200,0	622,4
у % до попереднього р.	85,2	178,0	66,2	171,8	163,6	24,4	28,3
Фактично компенсовано з бюджету, млн. грн.	144,0	416,0	320,0	551,0	1022,0	383,3	1330,0
у % до попереднього р.	44,2	в 2,9 р.	76,9	172,2	185,5	37,5	в 3,5 р.
Питома вага пільгових короткострокових кредитів до загальної суми короткострокових запозичень, %	40,4	72,6	39,7	56,2	87,5	84,6	42,9
Кількість підприємств, які залучали пільгові кредити	7817	10870	12257	8065	7841	934	59
у % до попереднього р.	54,5	139,1	112,8	65,8	97,2	11,9	6,3
Отримано короткострокових пільгових кредитів в розрахунку на:							
– одного позичальника, тис. грн.	347,4	444,8	261,3	682,5	1148,8	2355,5	10549,2
– 1га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	101,5	185,7	123,5	211,2	332,0	128,3	36,3

* Внаслідок світової фінансової кризи пільгове кредитування сільськогосподарських підприємств практично призупинено

Джерело: розраховано за даними Міністерства аграрної політики та продовольства України

Натомість, у 2009-2010 рр. сума пільгових кредитів порівняно з 2008 р. склала 17,2 і 9,6 % відповідно. Сума пільгових короткострокових кредитів у 2010 р. склала 622,4 тис. грн. або у 4,4 раза менше порівняно з 2004 р. та у 14,5 раза менше порівняно з 2008 р. Відповідно до державної програми підтримки аграрного виробництва за досліджуваний період з бюджету компенсовано 4166,3 млн. грн., з яких 31,9 % – у 2010 р.

В останні роки зростає частка пільгових кредитів до загальної суми кредитних запозичень. Її розмір у 2010 р. становив 42,9 % або на 2,5 відсоткових пункти більше порівняно з 2004 р. і на 41,7 відсоткових пункти менше за 2009р. Піку отримання пільгових кредитів позичальниками-аграріями було досягнуто у 2006 р., коли такими запозиченнями скористалося 12257 позичальників, що у 1,6 раза більше порівняно з 2008 р.

У 2010 р. пільговими кредитами в Україні скористалося всього 59 позичальників або 0,75 % порівняно з 2008 р. У зв'язку з фінансовою кризою, банківське кредитування суб'єктів господарювання аграрного виробництва суттєво зменшилось. У 2010 р. внаслідок різних суб'єктивних та об'єктивних причин пільгове кредитування сільськогосподарських підприємств Черкаської області скорочено до мінімуму. Короткостроковими пільговими кредитами в Черкаській області у 2010 р. скористалися два позичальники – ТОВ "Золотоніський Бекон" на суму 7,06 млн. грн. та ДП "Перемога Нова" Черкаського району на суму 75,0 млн. грн. Відповідно до Положення про механізм пільгового

кредитування, вищеперераховані позичальники мали би отримати з держаного бюджету 6,06 млн. грн. у вигляді компенсації плати за кредит. У той час, як свідчать дані Головного управління агропромислового розвитку Черкаської облдержадміністрації, станом на 01.01.2011 р. суми компенсації за отримані пільгові кредити позичальниками не отримані.

В цьому зв'язку важливо звернутись до К.Маркса, який писав, що розвиток процесу виробництва призводить до зростання обсягів кредиту, а кредит зі свого боку, призводить до зростання промислових і торгових операцій [2, с. 63].

Фінансове оздоровлення сільськогосподарських підприємств є пріоритетним завданням в умовах кризової економіки. На фінансову ситуацію сільськогосподарських підприємств впливають також чинники, які не можна віднести до фінансових, зокрема:

- низький рівень менеджменту в галузі;
- відсутність достатньої кількості у сільській місцевості осіб, що мають хист до ведення бізнесу;
- недостатня адаптованість сільських керівників до ринкових умов;
- переважна більшість робочої сили у сільській місцевості відрізняється низькою якістю – як з професійної, так і з дисциплінарної точки зору.

У цих умовах багато сільськогосподарських підприємств не в змозі скористатися сприятливою кон'юктурою аграрного ринку.

З метою зміни такого стану у аграрній сфері слід фінансове оздоровлення сільськогосподарських підприємств проводити поетапно (рис.3).

Рис. 3. Етапи фінансового оздоровлення підприємства

Проведення поетапного фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств сприятиме покращенню їх фінансового стану, протидії кризовим ситуаціям, нарощуванню обсягів виробництва та реалізації конкурентоздатної продукції, обмеження ввезення імпорتنих продуктів харчування, що у кінцевій меті забезпечить продовольчу безпеку країни.

Висновки з даного дослідження. Фінансове оздоровлення сільськогосподарських підприємств за умови фінансової кризи та кредитної рестрикції є найбільш пріоритетним завданням аграріїв. Теоретичне обґрунтування категорії «Фінансове оздоровлення» сприяє окресленню подальших шляхів щодо виходу суб'єктів господарювання із кризового стану.

Основні напрями фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств зводяться як до зовнішніх, так і внутрішніх чинників. До зовнішніх чинників відноситься бюджетна та кредитна підтримка, яка зводиться до надання субсидій, запровадження пільгового режиму кредитування, надання преференцій в оподаткуванні. Внутрішні чинники фінансового оздоровлення сільськогосподарських підприємств полягають у налагодженні фінансової роботи безпосередньо на підприємствах шляхом скорочення дебіторської і кредиторської заборгованості, дотримання співвідношення між основними засобами і оборотними активами, проведення постійного моніторингу фінансового аналізу діяльності сільськогосподарських підприємств.

Література

1. Закон «Про державну підтримку сільського господарства України» № 1877 від 24.06.2004 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – №73. – С. 7–46.
2. Демьяненко Н.Я. Повышение отдачи оборотных средств колхозов в / Н.Я. Демьяненко. – К. : Урожай, 1988. – С. 92–95.
3. Про додаткові заходи щодо кредитування комплексу сільськогосподарських робіт: за станом 25 лютого 2000 р. № 398 / постанова Кабінету Міністрів України – Офіційний вісник України. – 2000. – №9. – С. 3–4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Inf_mat/Of_Pov/2008/11.10.2008_319.htm.
4. Маркс К. Капитал / К. Маркс и Ф. Энгельс. – Соч., т. 23. – С. 640.
5. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2010 р. / Статистичний бюлетень. – Київ, 2011 – 88 с.
6. Про додаткові заходи щодо кредитування комплексу сільськогосподарських робіт: за станом 25 лютого 2000 р. № 398 / постанова Кабінету Міністрів України – Офіційний вісник України. – 2000. – № 9. – С. 3–4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Inf_mat/Of_Pov/2008/11.10.2008_319.htm.
7. Про виділення коштів Стабілізаційного фонду для здешевлення кредитів та підтримки окремих проектів в агропромисловому комплексі: за станом на 11 лютого 2010 р. №365-р / розпорядження Кабінету Міністрів України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR100365.html.
8. Про часткову компенсацію ставки за кредитами комерційних банків, що надаються сільськогосподарським товаровиробникам та іншим підприємствам агропромислового комплексу: за станом на 27 січ. 2001 р. №59 / постанова Кабінету Міністрів України. – Офіційний вісник України. – 2001. – № 5. – С. 41–42.

УДК [336.563:061.2] (477)

Ткачук І.Я.,
асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ВІДСОТКОВА ФІЛАНТРОПІЯ ЯК МЕТОД ЗАЛУЧЕННЯ ДОДАТКОВИХ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Громадські організації є тим елементом третього сектору, діяльність якого є необхідною як для населення, так і для підприємницьких структур та держави. Проте, якщо у першому випадку це очевидно: саме на задоволення потреб населення в основному спрямована діяльність цих організацій, то у другому випадку таке твердження вимагає певного пояснення.

Як писав Мілтон Фрідмен у своїй праці «Капіталізм і свобода», користь від боротьби з бідністю для конкретної особи є однаковою, незалежно від того, хто платить за боротьбу з цією бідністю: ця особа чи будь-хто інший [10, с.301]. Така ж логіка і з послугами, що надають громадські організації. Ці послуги створюють зовнішній ефект, тобто користь від них потрібна всім. Цим пояснюється необхідність діяльності громадських організацій для бізнесу: для компанії, насамперед, важливим є вижити за умов жорсткої конкуренції та заробити при цьому прибуток, але подальший успіх буде залежати безпосередньо від умов того суспільного середовища, у якому компанія здійснює свою діяльність, адже якість соціального оточення є не менш важливим фактором тривалого успіху, ніж економічні умови [7, с.108].

Для держави діяльність громадських організацій є важливою тому, що вони надають ті послуги, які самій державі важко чи навіть нереально надавати через труднощі виявлення реальних потреб населення того чи іншого регіону.

Як бачимо, діяльність громадських організацій є необхідною для населення, держави, бізнесу. Проте, якісне надання ними послуг вимагає залучення певних фінансових ресурсів і часто немалих.